

Zand, zout en sterns: de Benguela golfstroom in Namibië.

Tom M. van der Have, Floor Arts, Symen Deuzeman, Guido O. Keijl, Jan van der Winden & Tony Tree

Op 18 en 19 juni 1999 werd een Grote Stern *Sterna sandvicensis* op Griend afgelezen met Pretoria 4H 11239 (René Oosterhuis, OHV 90, december 1999). Op 6 maart 1999 werd deze vogel geringd door een internationaal team (met vijf Nederlandse ornithologen) tijdens een WIWO-project in Namibië. De tussenliggende 15.000 km kustlijn is vermoedelijk in ongeveer twee maanden door de vogel afgelegd wat ongeveer 200 tot 300 km afgelegde afstand per dag zou betekenen. Het is duidelijk waarom de Grote Stern naar Nederland vloog (broedde op één ei), maar wat bewoog deze vogelaars (en deze vogel) om naar de rand van een van de droogste streken op aarde af te reizen?

WIWO: tussen Taimyr en Tafelberg. In januari 1998 werden grote aantallen sterns (Visdieven *S. hirundo*, Grote Sterns, Zwarte Sterns *Chlidonias niger*) langs de Namibische kust geteld (Tree 1998), waaronder 20 gekleurde Grote

Sterns van Griend. In augustus 1998 werden wij door Tony Tree in Kaapstad uitgenodigd voor een vang-expeditie naar de Namib Coast. Nadat door Stichting WIWO de benodigde financiën werden gevonden zijn wij in twee teams naar Namibië afgereisd samen met 2 Noren, 2 Australiërs en 2 Zuid-Afrikanen. Stichting WIWO is een initiatief-ondersteunende organisatie voor en door vrijwilligers die zich in willen zetten voor watervogel- en wetlandonderzoek ruwweg tussen Taimyr (Siberië) en de Tafelberg (Zuid Afrika) (WIWO 1999).

Doel van het project was meer te weten te komen over het gewichtsverloop, rui, voedselkeuze en aantallen Afrikaans-Euraziatische sterns. Daarnaast werd, zoals in bijna ieder WIWO-project, aandacht besteed aan het vangen en tellen van steltlopers. Drie belangrijke wetlands waren het studiegebied: Walvis Bay, Sandwich Harbour en de zoutpannen van Swakopmund (Simmons *et al.* 1998). De koude Benguela Golfstroom welt hier om

hoog wat resulteert in een enorme biologische productiviteit van open zee, kust en getijdegebieden, die zowel door vissen, vogels en zeeleeuwen als door vissers intensief geëxploiteerd wordt (Shannon 1985).

Vangen langs de koude golfstroom. Het weer langs de Namib kust ademt met een strakke regelmaat door het koude water van de Benguela Golfstroom en het hete woestijnzand. Dagelijks wordt de wolkenband met zeemist, die 's ochtends over de kust hangt, door de woestijnhitte de oceaan ingedreven om 's avonds weer op de duinen terug te kruipen. Overdag waait een bries uit het zuidwesten, nooit warmer dan 20-25 °C en die 's nachts meestal afneemt wat meestal voor ideale vangomstandigheden zorgt.

Een kleine, maar constante slaapplek van enige duizenden sterns bevond zich in de zoutpannen van Swakopmund. Aan de rand van dit complex lag ook een voor guano geëxploiteerde kolonie van 75.000 paar Kaapse Aalscholvers *Phalacrocorax capensis* met evenzoveel jongen. 250 meter tweebaansmistnetten werden opgesteld tussen

de zoutpannen en vingen vooral in de vroege avond aanvliegende sterns. Zo'n 1400 watervogels, voornamelijk sterns, werden in 15 nachten gevangen verspreid over twee maanden. Hierdoor ontstond een unieke reeks gewichten en ruiscores van met name Visdieven, Grote Sterns en Zwarte Sterns. Voor de beschrijving van de complexe ruiscores en leeftijdsbepaling steunden wij vooral op de 30-jarige vangervaring van Tony Tree. Mede dankzij een tape met de contactroep van Zwarte Sterns (opname JvdW) werden er in totaal 291 van gevangen, het hoogste aantal ooit voor Afrika beneden de evenaar. Draaide de wind 's nachts naar het noorden dan dreef de nitraatdamp van 150.000 Kaapse Aalscholvers onze richting uit. In vier nachten werden in Walvis Bay 250 steltlopers gevangen, waaronder een Drieteenstrandloper uit IJsland de eerste in zuidelijk Afrika.

Resultaten.

In totaal werden 1662 watervogels gevangen, zie tabel 1 (1344 sterns, 315 steltlopers) waaronder terugmeldingen uit twaalf landen: Visdief, België (1), Estland (3), Finland (12), Duitsland (4), Noorwegen (1),

Polen (2), Zweden (3); Grote Stern, Nederland (4), Verenigd Koninkrijk (1); Grote Kuifstern, Zuid Afrika (2), Namibië (1); Zwarte Stern, Italië (1), Drieteenstrandloper, IJsland (1), Krombekstrandloper, Zuid Afrika (1). Daarnaast werden 62 Grote Sterns met kleurringen afgelezen, afkomstig uit Nederland (voornamelijk Griend) en Verenigd Koninkrijk, 56 Grote Kuifsterns (Zuid Afrika, Namibië), 5 Afrikaanse Zwarte Scholeksters *Haematopus moquini* (Zuid Afrika), Drieteenstrandloper, 2 Steenlopers (N.O. Canada), Kortvleugelkarekiet *Acrocephalus baeticatus* (Namibië). Daarnaast werden vijf Grote Sterns met metalen ringen afgelezen (Duitsland, Verenigd Koninkrijk, Nederland). De Visdieven bleken vrijwel uitsluitend uit het Baltische gebied te komen en de Grote Sterns vooral uit het Noordzeegebied (cf. Møller 1981, Vandewalle 1988). Opvallend was een sterke gewichtsafname tijdens een periode met koud water vlak onder de kust eind februari gevolgd door een gewichtstoename in maart. De meeste volwassen vogels completeerden de vleugelrui vlak voor hun vertrek eind februari en maart. De prooikeuze werd bepaald met observaties, en

uit poep en braakballen, en dit kan mogelijk inzicht geven wat de oorzaken waren van de gewichtsverandering. Dergelijke spectaculaire gewichtsveranderingen tijdens de overwintering zijn nooit eerder bij Europese sterns vastgesteld.

Tellen in het paradijs: Sandwich Harbour.

Naast het vangen werd ook een deel van de kust geteld (180.000 watervogels, exclusief Kaapse Aalscholvers). In het Namib-Naukluft National Park, een strict natuurreserveaat van 50.000 km², ligt de lagune van Sandwich Harbour, 15-20 km lang en omzoomd door enorme duinen die tot 100 meter omhoog zijn gestoven en als gletsjers uit het water oprijzen. Aan de noordkant kwelt nog steeds zoetwater omhoog in een oase met eenden en kortvleugelkarekieten.

Het aantal sterns (20.000) viel helaas tegen (200.000 in 1998, Tree 1998) en de vogels bleken op zandig wad te slapen in plaats van op kleine eilanden. De netten bleven derhalve in de zakken. De watervogeltelling was echter gedenkwaardig. Met een kleine boot werden de tellers 's ochtends over het gehele gebied verspreid

om aan het eind van middag weer opgehaald te worden. Door de sterk toenemende wind (7 Beaufort) en lage waterstand konden de twee laatste tellers pas om drie uur 's nachts van een zandbank worden gehaald. Twaalf uur hadden ze gewacht, rustig keuvelend in gezelschap van opvallend tamme jakhalzen en met een rotsvast vertrouwen dat de boot wel zou komen. Midde in de nacht voeren we met de boot over de lagune met een lichtend spoor in het zog, flitsen van vissen als vallende sterren in het water, en met zeeleeuwen en tuimelaars als fluorescerende schimmen rond de boot. Terug in het kamp wachtte een geurige stoofpot,

terwijl de onerbarmelijke zon alweer in het oosten gloorde.

Dankwoord.

Dit WIWO-project werd gefinancierd door Vereniging Natuurmonumenten, het Ministerie van LNV en de deelnemers. Pete Collins (Aus), Rosalind Jessop (Aus), Toril Lohne (N), Nils Helge Lorentzen (N), Maggie Tree (SA), Mark Boorman (Nam) namen deel aan het veldwerk. De Walvis Bay Round Table 36 steunde het project in natura. De staf van het Institute for Marine Information and Research, Swakopmund, hielp met gegevens en faciliteiten.

Verwijzingen:

- Møller, A. P. 1981. The migration of European Sandwich Terns *Sterna s. sandvicensis*. 1 & II. Vogelwarte 31:149-168, 31:74-94.
- Shannon, L. V. 1985. The Benguela Ecosystem Part I: Evolution of the Benguela, physical features and processes. Oceanogr. Mar. Biol. Ann. Rev. 23:105-182.
- Simmons, R. E., C. Boix-Hinzen, K. N. Barnes, A. M. Jarvis, and A. Robertson. 1998b. Important Bird Areas of Namibia. Pages 295-332 in K. N. Barnes, ed. The Important Bird Areas of southern Africa. BirdLife South Africa, Johannesburg.
- Tree, A.J. 1999. Terns on the Namibian coast in early 1998. Safring News 27: 7-11.
- Vandewalle, F. J. 1988. Origins and migration routes of some palearctic terns wintering in Africa south of the Zambesi and Cunene rivers. Le Gerfaut 78:131-150.
- WIWO. 1999. Between Taimyr and Table Mountain: Forward Plan 1999-2003. WIWO, Zeist.

T.M. van der Have, F. Arts, S. Deuzeman, G.O. Keijl, J. van der Winden.
Stichting WIWO, Postbus 925, 3700 AX Zeist. Website: www.wiwo-international.org

A.J. Tree, Avian Demography Unit, Cape Town, South Africa

Tabel 1. Aantallen gevangen watervogels langs de Namibische kust in januari-februari 1999.

Soort	species	Totaal	terug meldingen
Kaapse Taling	<i>Anas capensis</i>	1	1
Kluut	<i>Recurvirostra avosetta</i>	10	
Vale Strandplevier	<i>Charadrius marginatus</i>	29	
Kaapse Plevier	<i>Charadrius pallidus</i>	4	
Zilverplevier	<i>Pluvialis squatarola</i>	12	
Drieteenstrandloper	<i>Calidris alba</i>	58	1
Kanoet	<i>Calidris canutus</i>	18	
Krombekstrandloper	<i>Calidris ferruginea</i>	61	1
Kleine Strandloper	<i>Calidris minuta</i>	2	
Rosse Grutto	<i>Limosa lapponica</i>	3	
Steenloper	<i>Arenaria interpres</i>	116	
Witvleugelstern	<i>Chlidonias leucoptera</i>	1	
Zwarte Stern	<i>Chlidonias niger</i>	291	1
Reuzenstern	<i>Hydroprogne caspia</i>	1	
Damarastern	<i>Sterna balaenarum</i>	1	
Grote Kuifstern	<i>Sterna bergii</i>	58	3
Visdief	<i>Sterna hirundo</i>	936	26
Grote Stern	<i>Sterna sandvicensis</i>	56	5
Kelpmeeuw	<i>Larus dominicanus</i>	2	
Hartlaubs Meeuw	<i>Larus hartlaubi</i>	2	
totalen		1662	38

P.S.

Geringd op noordelijk en zuidelijk halfgrond.

Op 18 en 28 april 2000 werd door René Oosterhuis een Grote Stern afgelezen met 4H 11203 en Arnhem 1334314. Deze vogel werd op 27 juni 1994 als pull op Griend geringd. Als adult werd de vogel tijdens eerder genoemd WIWO-project op 1 maart 1999 bij Swakopmund, Namibië, gevangen en werd de Pretoriaring toegevoegd (één van de drie terugvangsten van Griend). Nog twee andere Grote Sterns met alleen Pretoria-ringen werden op Griend gedeeltelijk afgelezen, die eveneens tijdens het WIWO-project februari-maart 1999 bij Swakopmund werden gevangen en losgelaten (1 ex-emplaar van 20 februari 1999, de ander exacte datum onbekend). In totaal werden tijdens het WIWO-project bij Swakopmund 56 Grote Sterns gevangen.

Geringd op noordelijk en zuidelijk halfgrond.

In zuidwest Noorwegen (Rekefjord, Sokndal, Rogaland) werd een pull geringd op 28 juni 1987. Van deze vogel werd de ring op 27 augustus 1998 door Pim Wolf afgelezen op de Oosterscheldekering. Op 6 maart 1999 werd de vogel gevangen in Namibië en werd de ring toegevoegd Mile4 Saltworks, Swakopmund. Van 9 t/m 30 augustus werden de ringen weer afgelezen op Oosterscheldekering door Pim Wolf en Sander Lilipaly. Langs de 16.000 km lange trekroute is de vogel twee keer gevangen en in ten minste twee verschillende jaren afgelezen !!!!!

